УДК: 81'243:371(4)
Biblid 1451-3188, 17 (2018)
Год XVII, бр. 64, стр. 207–223
Изворни научни рад

ПОСТУЛАТИ ЕВРОПСКЕ ОБРАЗОВНЕ ЈЕЗИЧКЕ ПОЛИТИКЕ И НАСТАВА СТРАНИХ ЈЕЗИКА

Катарина РАДОЈКОВИЋ ИЛИЋ[1]

Апстракт: У раду су представљени најзначајнији постулати европске образовне језичке политике: плурилингвизам, демократско грађанство, језичка разноврсност, интеркултурни дијалог и социјална кохезија. Анализирани су референтни акти Света Европе и институција Европске уније у којима су прокламовани најзначајнији циљеви ове политике и активности европских институција и у области наставе страних језика. Потом је учињен критички осврт на европску образовну језичку политику и њену примену у пракси и анализирана примена постулата европске образовне језичке политике у настави страних језика у Републици Србији.

Кључне речи: Европска образовна језичка политика, Савет Европе, Европска унија, плурилингвизам, настава страних језика

1) УВОД

Иако су творци Европске заједнице имали у виду превасходно политичке, економске и социјалне циљеве како би се, по речима Винстона Черчила „европској породици народа дала структура у којој ће живети у миру, сигурности и слободи", јер ће тако „стотине милиона људи који тешко раде моћи поново да стекну једноставне радости и наде због којих вреди живети", временом се показало да се политичка и економска компонента не могу издвојити од социолошких и културолошких елемената и да се у циљеве

[1] Правни факултет у Београду. E-mail: katarina.radojkovic@ius.bg.ac.rs

европске политике мора уврстити поштовање културне баштине и очување културне и језичке разноврсности њених чланица.[2] Повећање професионалне мобилности унутар европских земаља крајем XX и почетком XXI века још више је истакло значај употребе језика у овом интерактивном комуникацијском простору и потврдило да се будућност Европе мора базирати на очувању њеног плурикултурног богатства и да креатори образовних језичких политика држава чланица морају имати у виду постулате европске образовне језичке политике: плурилингвизам, демократско грађанство, језичку разноврсност, интеркултурни дијалог и социјалну кохезију. Институционални оквир за развој европске образовне језичке политике формирао се најпре кроз деловање Савета Европе а потом кроз акте институција Европске уније.

Акти Савета Европе

Активности Савета Европе у области језичке образовне политике одвијају се у складу са Европском конвенцијом о култури из 1954. године, коју је ратификовало 49 земаља. Према члану 2 ове Конвенције, свака уговорна страна дужна је да у границама могућности подстиче своје држављане да изучавају језике, историју и цивилизацију других држава уговорница и пружа олакшице другим уговорним странама да на њеној територији организује исто такво изучавање. Такође је дужна да развија изучавање свог или својих језика, историје и цивилизације на територијама других уговорних страна и да пружа могућност њиховим држављанима да наставе започето изучавање на њеној територији.[3] У преамбули Препоруке Р (82) 18 Комитета министара Савета Европе истиче се да лингвистичка и културна разноврсност Европе представља драгоцену заједничку баштину и да образовање треба усмеравати ка развоју позитивних ставова према различитостима како оне не би представљале препреку за комуникацију него би, напротив, постале извор богатства и међусобног разумевања. Такође се истиче да се само бољим познавањем европских живих језика могу побољшати комуникација и размена међу становницима Европе чији су матерњи језици различити, унапредити мобилност, међусобно разумевање и сарадња и уклонити предрасуде и дискриминацију. Полазећи од ових принципа, прецизирана су три главна циља комуникације на страним језицима: суочавање са ситуацијама из свакодневног живота у другој земљи и пружање помоћи странцима у њиховој земљи у таквим ситуацијама, размена мисли, идеја и осећања са говорницима другог језика и боље разумевање начина живота и менталитета других народа и

[2] Говор Винстона Черчила одржан 19.09.1946. на Универзитету у Цириху. Интернет: http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/AboutUs/zurich_e.htm, 20.03.2014.

[3] *Convention culturelle européenne,* 19.12.1954, STE 018.

значаја њихове културне баштине. Када је реч о школском окружењу, државе треба да у школама обезбеде учење бар једног европског или регионалног језика, поред матерњег, почев од узраста од 10 година а по могућству и раније и да, кад год је могуће, ученицима пруже могућност да уче више европских или других језика. Када је у питању високошколско образовање и стручно усавршавање, потребно је да се студентима омогући да продубе знање стечено у школи у зависности од њихових личних, професионалних и друштвених потреба и мотивације. У тачки 2 истиче се да настава и учење језика треба да буду засновани на потребама, мотивацији, карактеристикама и способностима ученика, да циљеви учења треба да буду прецизно дефинисани и остварљиви и да се у настави примењују одговарајуће методе и дидактички материјал као и да се израде адекватни инструменти за евалуацију наставних програма.[4] Препорука Р (98) 6 донета шеснаест година касније, фокусирана је превасходно на развој плурилингвизма. Ценећи напредак постигнут од доношења препоруке Р (82) 18, аутори истичу да учење језика у циљу развоја плурулингвизма представља европски политички интерес и да се потребе мултилингвалне и мултикултурне Европе могу задовољити само значајним унапређењем могућности њених грађана да превазиђу језичка и културна ограничења, а да такав циљ подразумева постојање добро организованог система образовања током целог живота финансираног од стране одговарајућих институција. Такође, истиче се опасност од маргинализације лица која не поседују потребне способности да комуницирају у интерактивној Европи. Стога се мере које се препоручују у овом акту односе пре свега на развој образовних политика којима би се омогућило свим Европљанима да се оспособе да комуницирају са говорницима других језика с циљем да развијају отвореност духа, да се побољша слободно кретање људи и размена информација које би омогућиле ученицима да науче да поштују начин живота других и живе у интеркултурном свету. Посебна пажња посвећује се увођењу већег броја језика на свим нивоима образовног система, укључујући и регионалне језике, посебно у билингвалним и мултилингвалним срединама као и организовању наставе страних језика намењене младим људима у циљу њихове припреме за професионални живот и повећања њихове професионалне мобилности, приступа информацијама и учешћу у међународним пројектима.[5] Препорука Парламентарне скупштине Савета Европе Р 1539, посвећена Европској години језика 2001, значајна је за дидактички приступ настави страних језика због тога што експлицитно

[4] Conseil de l'Europe, „Recommandation N° R (82) 18 du Comité des ministres aux états membres concernant les langues vivantes„ Strasbourg, 1982.

[5] Conseil de l'Europe, „Recommandation N° R (98) 6 du Comité des ministres aux états membres concernant les langues vivantes" Strasbourg, 1998.

истиче да не треба тежити савршеном владању страним језиком него владању способностима комуникације и развоју језичке разноврсности. Истичући да плурилингвизам треба да буде схваћен „као способност комуницирања на више језика а не обавезно као савршено владање тим језицима“ аутори наводе низ конкретних мера које би Савет министара требало да предложи државама чланицама и истичу значај Европског језичког портфолија и Заједничког европског референтног оквира, који би по њиховом мишљењу државе чланице требало да користе у креирању својих језичких политика.[6] У Препоруци Парламентарне скупштине Савета Европе P 1383 предлаже се Савету министара да дефинише језичку разноврсност као приоритет језичке образовне политике. Наводи се да, према статистичким подацима, велика већина ученика у Европи учи енглески, док „велики“ европски језици – немачки, француски, шпански и италијански заостају, а језици као португалски, арапски или руски, које говоре стотине хиљада људи у свету, заузимају минорно место. Иако се не оспорава значај енглеског као *lingua franca*, констатује се да познавање само овог језика није довољно да би Европа опстала у међународној економској конкуренцији као ни да би сачувала културну разноврсност. Предлаже се неколико конкретних мера као што је учење два страна језика у току основног и средњег образовања, учење језика током целог живота и увођење језика локалних мањина у школе. Такође се истиче значај редовног вршења анкета и у циљу утврђивања степена језичке разноврсности у европским земљама. Подаци о језичкој разноврсности добијени путем ових истраживања користили би се за формирање образовне језичке политике у тим земљама[7] – Препорука Савета министара CM/Rec (2008) 7 посвећена је примени Заједничког европског оквира за језике. У њој се наводи да циљ образовне језичке политике треба да буде кохерентно, транспарентно и ефикасно плурилингвално образовање, да би се промовисали демократско држављанство, социјална кохезија и интеркултурни дијалог у складу са политиком Савета Европе која је потврђена на Трећем Самиту шефова држава и влада у Варшави 2005. Због тога се препоручује свим државама чланицама да створе и одржавају услове за примену Заједничког европског оквира за језике.[8] Коначно, кључни документ за заштиту регионалних и мањинских језика је Европска повеља о регионалним или

[6] Conseil de l'Europe, Assemblée Parlementaire, „Recommandation 1539 (2001) – Année européenne des langues", Strasbourg, 2001.

[7] Conseil de l'Europe, Assemblée Parlementaire, „Recommandation 1383 (1998) – diversification linguistique", Strasbourg, 1998.

[8] Co-Recommendation CM/Rec (2008) 7 of the Committee of Ministers to member states on the use of the Council of Europe's Common European Framework of Reference for Languages (CEFR) and the promotion of plurilingualism, 2008.

мањинским језицима коју је 24. јуна 1992. године усвојио Савет Европе.[9] Она се односи на језике које говори мањински део популације било да су у питању регионални језици, односно језици који се говоре у оквиру исте државе а чије је културно порекло различито од културе те државе (на пример бретонски у Бретањи, корзикански на Корзици или фламански у Фландрији) или мањински језици, односно језици које говори велики број припадника етничке мањине у једној држави (као што је немачка мањина у Данској). Државе потписнице ове Повеље обавезују се да ће признавати регионалне и мањинске језике као израз културног богатства, одлучно промовисати њихову употребу у јавном и приватном животу и предузимати мере за спречавање сваког облика дискриминације, угрожавања, искључивања, ограничавања или неповољног третмана регионалног или мањинског језика који би имао циљ да обесхрабри или доведе у питање његово одржавање и развој. Чланом 8 прописују се посебне мере које се односе на увођење регионалних и мањинских језика у предшколско, основно и средњошколско образовање, специјалистичко, универзитетско и друго високошколско образовање и стварање могућности за студирање ових језика као предмета на универзитетима.[10] У оквиру активности Одељења за језичке политике Савета Европе настали су Европски језички портфолио и Заједнички европски референтни оквир за језике, плод десетогодишњег рада најеминентнијих стручњака који је извршио велики утицај на уџбенике, евалуацију и наставу страних језика.[11]

Акти институција Европске уније

Европска језичка политика усмерена је ка развоју плурилингвизма још од самог оснивања Европских заједница. Када је реч о настави страних језика, ова политика данас има двоструки циљ: да се Европљани отворе једни ка другима и да се Европа отвори ка ваневропским земљама, о чему сведоче бројни акти које су у последњих двадесет година донеле њене институције као што су Резолуција Савета Европске уније од 31.03.1995. о побољшању и диверзификацији наставе језика, којом се тражи да у оквиру школовања сваки ученик може, поред матерњег, да учи најмање два језика Европске уније, или Резолуција Савета Европске уније од 16. децембра 1997. која се односи на рано

[9] Conseil de l'Europe, "Charte européenne des langues régionales ou minoritaires", Strasbourg, 1992.

[10] Доношењем Закона о ратификацији Европске повеље о регионалним или мањинским језицима 24. јуна 1992, Србија је ратификовала Европску повељу о регионалним или мањинским језицима (*Сл. Лист СЦГ – Међународни уговори* бр.18/2005)

[11] Portfolio européen des langues – principes et lignes directrices, Conseil de d'Europe, Strasbourg, 2000; Cadre européen commun de références pour les langues – Apprendre, enseigner, évaluer, Conseil de l'Europe/Didier, Paris, 2001.

учење страних језика.[12] У Белој књизи Европске комисије о образовању из 1995. године наглашава се значај познавања страних језика као основни услов за професионални напредак у оквиру слободног тржишта, као и за разумевање културне разноврсности на европском тлу. Познавање три европска језика један је од пет циљева које Европска комисија прокламује у овом документу, сматрајући да је његова реализација од кључног значаја да би европски грађани могли да искористе могућности које им пружа заједничко тржиште, да се прилагоде другачијем радном и културном окружењу и да развију осећај припадности Европи у њеном културном богатству и разноврсности. Поред раног учења страних језика истиче се значај учења страних језика у оквиру професионалног образовања и стручног усавршавања.[13] У Одлуци N 1934/2000/ЕС Европског парламента и Савета Европске уније од 17.07.2000. о Европској години језика 2001 и Резолуцији Савета Европске уније (2002/C 50/01) од 14.02.2002. о промовисању језичке разноврсности и учења језика у оквиру остварења циљева Европске године језика 2001 истиче се да познавање језика, као једна од основних компетенција сваког грађанина, игра важну улогу не само у друштвеној кохезији унутар држава него и у европској кохезији и да је неопходан услов за мобилност грађана у области школовања, културног развоја и професионалне мобилности. Стога се препоручује државама чланицама да у оквиру својих могућности предузму неопходне мере како би ученицима пружиле могућност да уче два или више страних језика, као и да промовишу учење језика у оквиру стручног образовања, да посвете пажњу стручном усавршавању наставника и њиховом учешћу у европским програмима и подстакну увођење модерних дидактичких принципа у наставу страних језика. Такође се позива Европска комисија да подржи државе чланице у реализацији ових препорука.[14] Након усвајања Закључака Европског савета у Лисабону од 23. и 24. марта 2000, којима се познавање страних језика учвршћује у основне компетенције, поред познавања рачунара, Европска комисија и Савет Европске уније дефинисали су три заједничка циља који

[12] Council of the European Union, „Council Resolution of 31 March 1995 on improving and diversifying language learning and teaching within the education systems of the European Union", *Official Journal C 207 ,* 12/08/1995 p. 0001–0005; Council of the European Union. "Council Resolution of 16 December 1997 on the early teaching of European Union languages", *Official Journal C 1*, 03/01/1998.

[13] Commission Européenne (CE). „Livre blanc sur l'éducation et la formation. Enseigner et apprendre. Vers la société cognitive", COM (95) 590, 1995, p. 54.

[14] Council of the European Union, "Decision No 1934/2000/EC of the European Parliament and of the Council of 17 July 2000 on the European Year of Languages 2001", *Official Journal L 232*, 14/09/2000 p.0001–0005; Conseil de l'Union Européenne, „Résolution du Conseil (2002/C 50/01) du 14 février 2002 sur la promotion de la diversité linguistique et de l'apprentissage des langues dans le cadre de la mise en œuvre des objectifs de l'année européenne des langues 2001".

треба да представљају окосницу образовних политика у контексту Европске уније у следећих десет година и начине на који образовни системи треба да допринесу остварењу стратешких циљева дефинисаних на Савету у Лисабону.[15] У извештају Савета за образовање Савету Европске уније од 14.02.2001. наводи се да су три основна циља побољшање квалитета образовних система, као средства социјалне и културне кохезије, стварање услова у којима свако има приступ образовању и стручном усавршавању и отварање образовних институција према свету.[16] У оквиру трећег циља истиче се значај стварања европског образовног простора путем повећања мобилности и унапређења учења страних језика. Стога се истиче да је неопходно створити услове за учење два језика Европске уније, поред матерњег језика и то у непрекидном периоду од најмање две године и повећати мобилност студената, наставника и истраживача. Закључци Европског савета у Лисабону који се односе на учење страних језика потврђени су и на Европском савету у Барселони марта 2002. године. Поред тога, шефови држава сложили су се да подаци о реалним језичким компетенцијама становника Европе нису доступни и заложили се за увођење европског индикатора језичких компетенција како би се остварио увид у реалне језичке компетенције њених грађана. Ову иницијативу Европски парламент је одобрио 2006. године. У Закључцима Савета Европске уније од 22.05.2008. о мултилингвизму, министри образовања потврдили су неопходност очувања језичке разноврсности у Европи. Закључили су да институције Европске уније треба да имају важну улогу у остварењу тог циља и позвали државе чланице и Европску комисију да предузму одговарајуће мере како би се учење страних језика унапредило увођењем нових технологија и нових метода учења језика, промовисањем учења на даљину, коришћењем Европског језичког портфолија и других инструмената Савета Европе, као и потребне мере да би се обезбедио континуитет учења језика у перспективи образовања током целог живота.[17]

2) ПОСТУЛАТИ ЕВРОПСКЕ ОБРАЗОВНЕ ЈЕЗИЧКЕ ПОЛИТИКЕ

Наведени акти Савета Европе, Европског савета, Европског парламента и Савета Европске уније израз су настојања да се створи консензус око формирања

[15] European council, „Lisbon European Council 23 and 24 march 2000, presidency conclusions".

[16] Rapport du Conseil Éducation» au Conseil européen sur «Les objectifs concrets futurs des systèmes d'éducation et de formation, du 14 février 2001, Интернет: http://europa.eu/legislation_summaries/education_training_youth/general_framework/c11049_fr.htm

[17] Conseil de l'Union européenne, „Conclusions du Conseil du 22 mai 2008 sur le multilinguisme (2008/C 140/10)", *Journal officiel de l'Union européenne* C 140/14 6.6.2008.

кохерентних образовних језичких политика око наведених концепата: плурилингвизма, језичке разноврсности, интеркултурног дијалога, демократског грађанства и социјалне кохезије. Неке од ових концепата треба детаљеније анализирати ради бољег разумевања и разјашњења извесних терминолошких недоумица.

Плурилингвизам

Плурилингвизам представља окосницу европске језичке идеологије. Најсажетије би се могао дефинисати као „потенцијална и/или ефективна способност коришћења више језика на различитим нивоима и за различите намене“.[18] Овај појам се, међутим, може тумачити на различите начине јер се, како се наводи у Смерницама за развој образовних језичких политика у Европи, истовремено може односити на „законску заштиту мањинских група, очување европске језичке баштине, развој језичких способности појединца и стварање осећаја припадности Европи у оквиру демократског држављанства“.[19] У овом документу се пре свега истиче двоструки аспект плурилингвизма. С једне стране, он се може посматрати као способност комуницирања на више језика, прецизније као „способност сваког говорника да учи и користи, сам или из помоћ наставника више од једног језика“.[20] Та способност материјализује се код говорника у виду репертоара језика које може да користи и развија током целог живота. С друге стране, плурилингвизам се може посматрати као друштвена вредност и у том смислу он представља основ језичке толеранције: свестан плурилингвалног карактера својих способности, говорник ће једнако вредновати сваки од језичких варијетета које он или други говорници користе. Ови језички варијетети могу имати различите функције и користити се у приватној, пословној, званичној или другој комуникацији. Са чешћом употребом овог појма јавиле су се, међутим, и његове неадекватне интерпретације. У широј јавности плурилингвизам се неретко погрешно схвата као привилегија интелектуалне елите и богатих грађана или се поистовећује са појмом мултилингвизам, који се односи на коегзистенцију више језичких варијетета на једној територији. Под плурилингвизмом се, међутим, у контексту Европске образовне језичке политике сматра „способност друштвеног актера који на различитим нивоима познаје различите језике и различите културе да комуницира и успоставља друштвену интеракцију“.[21] У том смислу може се

[18] Conseil de l Europe, *Guide pour l'élaboration des politiques linguistiques éducatives en Europe – De la diversité linguistique à l'éducation plurilingue- version intégrale,* Strasbourg 2003, str 8.

[19] Ibid., p. 30.

[20] Ibid., p. 15.

[21] Conseil de l'Europe, *Cadre européen commun de références pour les langues – Apprendre, enseigner, évaluer*, op. cit., p. 128.

говорити о појединачном плурилингвалном репертоару, који чини скуп различитих језика које је појединац усвојио на различите начине (у детињству, током школовања, каснијег самосталног усавршавања итд.) у оквиру којих може да поседује различите компетенције (читање, разумевање, конверзација), на различитим нивоима и које може да користи у различитим, мање или више одређеним, ситуацијама: у комуникацији у оквиру породице, са комшијама или пријатељима, за потребе студирања или у оквиру посла.

Демократско грађанство (демократско држављанство)[22]

Поводом свог педесетог рођендана, Савет Европе је 1997. године објавио Нацрт декларације и Програм образовања за демократско грађанство, означивши нову етапу у развоју европских образовних политика. У овом акту, који је Савет министара усвојио 7. маја 1999. године (CM 99 76), истиче се да све активности Савета Европе треба да буду усмерене ка стварању слободнијег, толерантнијег и праведнијег друштва, заснованог на солидарности, заједничким вредностима и богатству разноврсне културне баштине и да концепт европског грађанства треба да буде приоритет образовања на свим нивоима.[23] Када је реч о језичким компетенцијама и њиховој улози у учешћу грађана у политичком и друштвеном животу треба напоменути да питање учешћа грађана у европској политичкој дебати није једноставно и не може се решити познавањем неког *lingua franca,* будући да је за успостављање европског демократског дијалога потребно развити способност за препознавање језичког и културног богатства Европе, осећај припадности демократском грађанству и свест о плурилингвалном репертоару европских суграђана као заједничком али плуралном изразу њихових идентитета. На тај начин плурилингвизам постаје нека врста „начина живљења у Европи".[24] У том смислу, плурилингвизам није само функционална потреба већ суштинска компонента демократског понашања: боље разумевање плурилингвалних репертоара других имплицира језичку толеранцију, поштовање језичких разлика и слободе изражавања.[25]

---

[22] Поједини аутори инсистирају на термину «грађанство» сматрајући да термин «држављанство» није прикладан будући да не постоји европско држављанство и да је европски грађанин за сада само псеудодржављанин јер му недостаје основни атрибут држављанства: конститутивна власт (А. Ђорић у J. M. Favre, 2004:23)

[23] Conseil de l'Europe, „Projet de déclaration et de programme sur l'éducation à la citoyenneté démocratique fondée sur les droits et les responsabilités des citoyens CM(99)76", Strasbourg, 1999.

[24] Jean-Claude Beacco, *Langues et répertoire de langues: Le plurilinguisme comme manière d'être en Europe*, Conseil de l'Europe, Strasbourg, 2005.

[25] Conseil de l'Europe, *Guide pour l'élaboration des politiques linguistiques éducatives en Europe – De la diversité linguistique à l'éducation plurilingue- version intégrale,* Strasbourg, 2003, p. 35.

Језичка разноврсност (језичка разноликост)

Очување језичке разноврсности заснива се на чињеници да је Европа континент на коме се говори више језика и да сви ти језици имају исту вредност, било као средство комуникације било као начин испољавања личности. Стога се у актима европских институција истиче као један од приоритета европске језичке политике и предвиђају се конкретне мере као што је увођење бар два страна језика у образовни систем, развој споразума о лингвистичкој сарадњи међу граничним регијама, промовисање учења на даљину језика који се ређе уче, увођење већег броја језика у образовне установе, укључујући и регионалне и мањинске језике, редовно спровођење анкета о степену језичке разноврсности у европским земљама и коришћење добијених података као основ за креирање образовних језичких политика. У нашем језику, еквиваленти термина *diversity* су разноврсност и разноликост. Ранко Бугарски указује на предност термина разноликост који подразумева „разне ликове нечега што је суштински једнако", чиме се скреће пажња на сличности, односно на оно што људе спаја, уместо на разлике које имплицирају раздвајање људи.[26] Аутор објашњава да се у европским документима зато и користи *diversity* уместо *difference,* јер реч разноликост наглашава „фундаменталне сличности нечега што се испољава варијабилно".[27]

Интеркултурни дијалог

Будући да међусобно разумевање почива на прихватању културних разлика, Савет Европе се залаже за креирање образовних језичких политика које би посвећивале пажњу интеркултурном аспекту наставе и усвајању интеркултурне компетенције. У Белој књизи о интеркултурном дијалогу, усвојеној на 118 министарској седници Савета Европе 2008, истиче се значај интеркултурног приступа у настави језика и наводи да учење језика помаже ученицима да избегну стереотипе о појединцима, да подстакну радозналост, буду отворени према другима и открију друге културе. Учење језика им помаже да увиде да сарадња са лицима која имају другачији друштвени идентитет и припадају другој култури обогаћује њихово искуство.[28] Интеркултурни приступ препознаје вредност језичке разноврсности међу припадницима мањинских заједница и доприноси развоју свести о богатству културне комплексности окружења. Развијање интеркултурне компетенције повезано је и са развијањем интеркултурне медијације: појединац који стиче сазнања о другој културној групи способан је да интерпретира другима чињенице које

[26] Ранко Бугарски, *Језик и култура*, XX век, Београд, 2005.

[27] Ibid., стр. 92.

[28] Council of Europe, „White Paper on Intercultural Dialogue", Strasbourg, 2008.

се односе на другачији начин живота и различиту културу. Модерна настава страних језика не ограничава се стога на развијање језичких способности код ученика него обухвата и способност да користи језик на друштвено и културно адекватан начин.

Социјална кохезија

У Белој књизи о интеркултурном дијалогу социјална кохезија дефинише се као „способност друштва да обезбеди добробит свим својим члановима уз минимално истицање различитости и без поларизације“.[29] Кохезионо друштво је, дакле, заједница у којој се сви слободни појединци међусобно ослањају једни на друге у остварењу заједничких циљева демократским средствима и у којој сваки грађанин има једнаке шансе у области личног развоја, образовања, запослења, мобилности, приступу информацијама и културном уздизању. У том смислу настава страних језика а посебно концепт учења језика током целог живота може имати велики допринос у побољшању социјалне кохезије и равноправног укључења свих чланова друштва.

3) ИЗВОРИ

Beacco, Jean-Claude, *Langues et répertoire de langues: Le plurilinguisme comme „manière d'être“ en Europe*. Conseil de l'Europe, Strasbourg, 2005.

Беко, Лидија, Ошмјански, Вера, „Интегрисана настава (CLIL) на високошколским институцијама и меко законодавство", *Европско законодавство*, бр. 60, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2017, стр. 310-319.

Conseil de l'Europe, Assemblée Parlementaire, *Recommandation 1539 (2001) – Année européenne des langues*, Strasbourg, 2001.

Conseil de l'Europe, Assemblée Parlementaire, *Recommandation 1383 (1998) – diversification linguistique,* Strasbourg, 1998.

Conseil de l'Europe, *Cadre européen commun de références pour les langues – Apprendre, enseigner, évaluer*, Conseil de l'Europe/Didier, Paris, 2001.

Conseil de l'Europe, *Charte européenne des langues régionales ou minoritaires.* Strasbourg, 1992.

Conseil de l'Europe, *Guide pour l'élaboration des politiques linguistiques éducatives en Europe – De la diversité linguistique à l'éducation plurilingue – version intégrale.* Strasbourg, 2003.

[29] Ibid.

Conseil de l'Europe, *Portfolio européen des langues – principes et lignes directrices*. Strasbourg, 2000.

Conseil de l'Europe, *Projet de déclaration et de programme sur l'éducation à la citoyenneté démocratique fondée sur les droits et les responsabilités des citoyens CM(99)76,* Strasbourg, 1999.

Conseil de l'Europe, *Recommandation N° R (82) 18 du Comité des ministres aux états membres concernant les langues vivantes,* Strasbourg, 1982.

Conseil de l'Europe, *Recommandation N° R (98) 6 du Comité des ministres aux états membres concernant les langues vivantes,* Strasbourg, 1998.

Conseil de l'Europe. *Convention culturelle européenne* Strasbourg, 1945.

Conseil de l'Union Européenne, *Résolution du Conseil (2002/C 50/01) du 14 février 2002 sur la promotion de la diversité linguistique et de l'apprentissage des langues dans le cadre de la mise en œuvre des objectifs de l'année européenne des langues 2001.*

Conseil de l'Union européenne, Conclusions du Conseil du 22 mai 2008 sur le multilinguisme (2008/C 140/10), *Journal officiel de l'Union européenne* C 140/14 6.6.2008.

Council of the European Union*,* Decision No 1934/2000/EC of the European Parliament and of the Council of 17 July 2000 on the European Year of Languages 2001, Official *Journal L 232,* 14/09/2000.

Council of the *European Union*, Council Resolution of 16 December 1997 on the early teaching of European Union languages, *Official Journal C 1*, 03/01/1998.

Council of the European Union, Council Resolution of 31 March 1995 on improving and diversifying language learning and teaching within the education systems of the European Union. *Official Journal C 207,* 12/08/1995.

Council of Europe, *CoRecommendation CM/Rec (2008) 7 of the Committee of Ministers to member states on the use of the Council of Europe's Common European Framework of Reference for Languages (CEFR) and the promotion of plurilingualism, 2008.*

Council of Europe, *From linguistic diversity to plurilingual education: Guide for the development of language education policies in Europe*, Council of Europe Publishing, Strasbourg, 2007.

Council of Europe, *White Paper on Intercultural Dialogue, Strasbourg 2008.*

European council, *Lisbon European Council 23 and 24 march 2000*, *presidency conclusions.*

Favre, Jean-Marc, *Основи Европске уније и комунитарног права* (Ана Ђорић превод), Г 17 Институт, Београд, 2004.

Pilhion, Roger, „Vers une politique européenne de l'enseignement des langues", *Revue internationale d'éducation de Sèvres*, no 47, Sèvres: CIEP, 2008, str.1-9.

Skutnabb-Kangas, Tove, *Language policies and education: The role of education in destroying or supporting the world's linguistic diversity.* Keynote address at the World Congress on Language Policies, 16-20 April 2002, organized by Linguapax Institute in cooperation with the Governmenet of Catalonia, Barcelona, Spain, Интернет: http://www.linguapax.org/congres/plenaries/skutnabb.html.

Skutnabb-Kangas, Tove, *Why Should Linguistic Diversity Be Maintained And Supported In Europe? Some Arguments*. Strasbourg: Council of Europe, Language Policy Division, 2002.

Бугарски, Ранко, *Европа у језику*, XX век, Београд, 2009.

Бугарски, Ранко, *Језик и култура*, XX век, Београд, 2005.

Филиповић, Јелена, Вучо Јулијана, "Serbian roadmap toward European plurilingualism", Leonel Ruíz Miyares, María Rosa Álvarez Silva y Alex Muñoz Alvarado (eds.) *Actualizaciones en comunicación social*, vol. 1. Santiago de Cuba: Centro de Lingüística Aplicada, 2013.

4) ЗНАЧАЈ ЗА РЕПУБЛИКУ СРБИЈУ

Најчешће истицани недостаци европске образовне језичке политике су њена идеолошка обојеност и раскорак између декларативне подршке плурилингвалној Европи, с једне стране, и недоследности у примени ових идеја у пракси, с друге стране. Један од проблема који се најчешће наводи је давање предности такозваним „великим" језицима. Аутори оцењују да европски акти само на први поглед инсистирају на језичкој равноправности и валоризацији плурилингвизма и да се смернице Савета Европе и институција Европске уније не спроводе у пракси, него да се, напротив, концепт очувања малих језика користи како би се ојачала надмоћ доминантних језика.[30] Истраживање Еуробарометра, спроведено по налогу Европске комисије, показује да енглески заузима доминантно место као страни језик у већини европских земаља, 34%. Следе француски и немачки (немачки 12%, француски 11%), затим шпански језик са 5% и италијански са 2%. У неким земљама, као што је Шведска, чак постоји тенденција да се знање енглеског убраја у основна знања чиме би настава овог језика добила потпуно другачији статус.[31] Овај раскорак уочљив је и на примеру коришћења језика у раду европских институција у којима се, и поред формалног прокламовања плурилингвизма, у свакодневној пракси најчешће користе само три језика: енглески, француски

[30] Skutnabb-Kangas, Tove, *Why Should Linguistic Diversity Be Maintained And Supported In Europe? Some Arguments*, Council of Europe, Language Policy Division, Strasbourg, 2002.

[31] Roger Pilhion, "Vers une politique européenne de l'enseignement des langues", *Revue internationale d'éducation de Sèvres*, no 47, str. 1-9. Sèvres: CIEP, 2008.

и немачки. Ова појава се, додуше, не мора обавезно тумачити као резултат неке посебне политике, већ као резултат практичних потреба за проналажењем простијих решења. Ранко Бугарски сматра да је раскорак између прокламација и остварења, између жеља и могућности, веома честа и вероватно неизбежна појава и у многим другим доменима друштвеног и јавног живота, и залаже се за интерактивни модел језичке политике и планирања који подразумева не само напоредно постојање различитих језика него узајамно деловање и сарадњу говорника разних језика на начелно равноправним основама (насупрот претходним моделима, модуларном који је подразумевао „свето тројство државе, нације и језика" с краја XVIII века и експанзивном моделу који је давао предност великим језицима као носиоцима моћи насталог средином XX века).[32] Језичка разноврсност се, међутим, најчешће недовољно прецизно дефинише путем броја језика који се говоре на некој територији, а не узима се у обзир проценат лица која говоре само један језик. Да би се добила тачна слика о степену језичке разноврсности у образовном систему, потребно је узети у обзир број језика који се уче у школама као и пропорционални однос лица која говоре најзначајнији језик и лица која уче највише изучавани језик. Што је проценат оних који уче највише изучавани језик мањи, то је језичка разноврсност већа. Када је реч о недоследности у примени постулата европске образовне језичке политике посебно бисмо истакли необавезујући и непрескриптиван карактер аката, будући да је најчешће реч о препорукама, декларацијама или смерницама, а нарочито језичке формулације које се користе када су у питању мере које државе треба да предузму. Најчешће се користе модални глаголи и изрази као што су: „ако се стекну услови, уколико, у складу са могућностима". Када је реч о мерама које институције треба да предузму, оне се у готово свим актима квалификују веома неодређено као „одговарајуће" или „прикладне" мере. На пример, у Препоруци Р (98) 6 каже се да треба промовисати рано учење страних језика „кад год то околности дозвољавају" (*chaque fois que les circonstances le permettent*). У Резолуцији Савета Европске уније (2002/С 50/01) позивају се државе чланице да „уколико је то могуће" предузму „одговарајуће" мере да се ученицима омогући учење два или више страна језика „имајући у виду оквире, ограничења и приоритете њихових политичких, правних, буџетских и образовних система".[33] Тов Скутнаб Кангас такође наводи неколико карактеристичних израза из Европске повеље о регионалним и мањинским језицима (*The European Charter for Regional or*

[32] Ранко Бугарски, *Европа у језику*, XX век, Београд, 2009.

[33] […] invite les États membres, dans le cadre, les limites et les priorités de leurs systèmes politiques, juridiques, budgétaires, d'éducation et de formation respectifs […] à prendre les mesures qu'ils jugent appropriées pour offrir aux élèves, autant que faire se peut, la possibilité d'apprendre deux, ou, le cas échéant, plusieurs langues autres que leur(s) langue(s) maternelle(s), […] d'assurer l'égalité d'accès aux possibilités d'apprentissage.

Minority Languages) и Оквирне конвенције о заштити националних мањина (*Framework Convention for the Protection of National Minorities*) „уколико је могуће, у оквирима образовног система, одговарајуће мере, адекватне околности, уколико постоји довољна потражња, ако довољан број ученика изрази жељу, ако број корисника регионалног или мањинског језика то оправдава".[34] Када је реч о Србији, може се приметити да су у последњих двадесет година учињени значајни помаци у примени европске образовне језичке политике у настави страних језика у смислу усклађивања програма наставе са идејама изнетим у Заједничком европском референтном оквиру за језике и примене европских постулата на унапређење методолошког приступа у настави. Примена постулата европске образовне политике темељи се на отвореном моделу координације који представља облик сарадње у областима где су надлежности и даље у националном домену, али где се намерава ојачати сарадња јер прописи наше земље нису део заједничке правне тековине Европске уније.[35] Највећи напредак постигнут је, свакако, у примени дидактичког приступа на коме Савет Европе инсистира током дугог низа година, а који је усмерен ка развијању ефикасне комуникативне компетенције код ученика, који обухвата не само језичке елементе него и опште компетенције личности, социолошку, културолошку и афективну димензију комуникације као и паралингвистичке елементе, у одређеном специфичном контексту у коме се говорник–корисник језика сматра друштвеним актером. Међутим, када је реч о заступљености различитих језика и фонду часова страних језика, анализа показује да се у нашем основном и средњем образовању промовисању постулата европске образовне језичке политике посвећује недовољна пажња. Према подацима из 2013. године, први страни језик је у 95% случајева енглески, а понуда страних језика у основним и средњим школама своди се на само неколико језика: око 80.000 ученика учи француски језик, 90.000 немачки, 62.000 руски, 8.000 италијански и 6.000 шпански језик, према 600.000 ученика који уче енглески језик.[36] Поред тога, ниједан регионални ни мањински језик не нуди се као страни језик. Споран је и број часова опредељен за наставу другог страног

[34] Skutnabb-Kangas, Tove, *Language policies and education: The role of education in destroying or supporting the world's linguistic diversity.* Keynote address at the World Congress on Language Policies, 16-20 April 2002, organized by Linguapax Institute in cooperation with the Governmenet of Catalonia, Barcelona, Spain, Интернет: http://www.linguapax.org/congres/plenaries/skutnabb.html, (веб страни приступљено 25.03. 2013).

[35] Лидија Беко, Вера Ошмјански, "Интегрисана настава (CLIL) на високошколским институцијама и меко законодавство", *Европско законодавство*, бр. 60. Београд: Институт за међународну политику и привреду, 2017, стр. 310-319.

[36] Јелена Филиповић, Јулијана Вучо "Serbian roadmap toward European plurilingualism", Leonel Ruíz Miyares, María Rosa Álvarez Silva y Alex Muñoz Alvarado (eds.) *Actualizaciones en comunicación social*, vol. 1. Santiago de Cuba: Centro de Lingüística Aplicada, 2013, стр. 157-160.

језика који није довољан да би ученици могли да, према европским препорукама, достигну ниво А2 Европског заједничког оквира за језике. Ситуација би могла додатно да се погорша након ступања на снагу новог Закона о основама система образовања и васпитања, који у члану 60 предвиђа да ће други страни језик бити увршten у изборне програме чиме губи статус обавезног предмета.[37] Они који занемарују значај очувања језичке разноврсности често се позивају на цену увођења више језика у образовне институције. Чињеница је, међутим, да очување језичке разноврсности има много већи значај од цене увођења ових језика у наставу. Поред тржишне вредности учења више језика која се огледа у конкурентности на тржишту рада и повољном деловању на социјалну кохезију, не треба занемарити нетржишне вредности познавања језика: од побољшања квалитета живота, повећања личних контаката, могућности приступа интелектуалним и културним продукцијама до политичких аспеката као што је очување мира. Како се наводи у Смерницама за развој образовних језичких политика у Европи, поред цене учења језика било би могуће израчунати и цену непознавања језика, која се на економском нивоу огледа, на пример, у трошковима превођења или немогућности пласирања производа на неко тржиште.[38] Такође је јасно да познавање енглеског језика већ сада постаје недовољно јер се поистовећује са елементарном писменошћу, а да учење сваког новог језика изискује много мање напора и утрошеног времена. Поред тога, извесно је и да ће се саговорници различитих језика увек боље разумети ако свако зна језик оног другог, уместо да користе трећи језик и то не само на нивоу размене информација него и на емоционалном нивоу. Стога се надамо да ће језички планери увидети значај очувања језичке разноврсности и даљег развоја нашег образовног система у складу са постулатима европске образовне језичке политике, како би се будућим генерацијама пружила могућност да постану равноправни учесници овог плурилингвалног и плурикултурног интерактивног простора.

[37] „Ученик обавезно бира са листе изборних програма верску наставу или грађанско васпитање и други страни језик“, “Закон о основама система образовања и васпитања“, *Службени гласник РС*, бр. 88/2017, 29.09.2017.

[38] Council of Europe. *From linguistic diversity to plurilingual education: Guide for the development of language education policies in Europe*, (2007). Council of Europe Publishing, Strasbourg, p. 16.

EUROPEAN LANGUAGE EDUCATION POLICY
AND FOREIGN LANGUAGE TEACHING

Abstract: This paper presents some of the objectives of European language education policies and their implications for foreign language teaching. A number of recommendations, conclusions, and other acts issued by the Council of Europe and European institutions have been analyzed in order to explain the main objectives and concepts of European language education policies: plurilingualism, linguistic diversity, intercultural dialogue, democratic citizenship and social cohesion and their implications for foreign language teaching. The paper also offers a critical review of European language education policies and the presence of these concepts in formal education in Serbia. The aim of this paper is to increase awareness of the part played by languages in offering equal opportunity for personal development, education, employment, mobility, access to information and cultural enrichment.

Key words: European language education policy, foreign language teaching, plurilingualism, The Council of Europe, The European Union.